

13.09.24р. 24гр. укр. літ.

Доброго дня! Тема уроку. Літературний авангард. Авангардні тенденції в українській літературі 1920-х років.

Поет-футурист Михайль Семенко- сміливий експериментатор.

Урбаністичні мотиви його лірики, їхня змістова новизна, ламання класичної форми («Бажання», «Місто», Запрошення»)

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

Хід уроку

План заняття

1. Авангардні тенденції в українській літературі 1920-х років.
2. Поет-футурист М.Семенко – сміливий експериментатор.
3. Урбаністичні мотиви його лірики, їхня змістова новизна, ламання класичної форми («Бажання», «Місто», «Запрошення»).

❖ Скласти конспект уроку

1. Авангардні тенденції в українській літературі 1920-х років.

Мистецтво авангарду зруйнувало традиційні засади художньої творчості. Якщо стиль модерн був покликаний неприйняттям індустріалізації та урбанізації, то авангард пов'язаний із цими процесами органічно. Він є прямим породженням нових ритмів життя, прискорених темпів змін, величезних емоційних та психологічних перевантажень і загалом світу, в якому вирують катаклізми, а людина втрачає узвичаєну точку опори.

Авангард, авангардизм (від фр. avant — *попереду* та garde — *охорона*) — одна зі світонастанов модернізму, скерована на руйнування традиційних художніх законів, форм. Термін для означення так званих «лівих течій» у мистецтві, радикальніших, ніж модернізм. Узагальнена назва мистецьких течій, які виникли на межі XIX і XX століть. Комплекс явищ у мистецтві 1-ї третини XX ст., якому притаманне прагнення до радикального оновлення змістовних та формальних принципів творчості, і як наслідок, відмова від канонів мистецтва епох, що передували йому. Мистецтво авангардизму складне і суперечливе, воно містить у собі продуктивні пошуки нових художніх форм і бачення світу.

Футуризм (від італ. futurismo та лат. futurum — *майбутнє*) — авангардний напрям у мистецтві, що розвинувся на початку XX століття здебільшого в Італії й відстоював крайній формалізм, пропагував культ індивідуалізму, відкидав загальноприйняті мовні та поетично-мистецькі норми. Творцем його вважають італійського письменника Філіппо Марінетті, який 1909 року опублікував у французькій газеті «Ле Фігаро» «Маніфест футуризму».

Футуризм — це мистецтво антигуманізму, яке має відбити настання часу техніки. Спрямовання футуризму можна виразити трьома «М»: місто, машина, маса. Дві головні ознаки футуризму: по-перше, нове мистецтво зовсім не цікавиться людиною. Психологізм оголошується анахронізмом. Психологізм — характерна риса міщанської літератури, яка вмирає. Якщо цікавить душа — пізнай машину. По-друге, для цього мистецтва характерний винятковий динамізм, опоектизування руху, швидкості, зорові пошуки засобів зображення руху. Зупинка є злом, отже — футуристи вживали такі принципи динамізації («прискорення») свого художнього тексту: тексти записувалися без розділових знаків, без великих і малих букв. На думку футуристів, найбільше перешкод для руху роблять прикметники й прийменники. На перший план висувається дієслово. Футуризм — це тотальне заперечення, у тім числі й єства. Музикою міста вважався шум міста. Панувала поетизація потворного, антиестетизм: деякі футуристи, наприклад, видавали свої твори на шпалерах.

Зародження українського футуризму, засновником і лідером якого виступив М.Семенко, припадає на 1914 рік. Лідер українського футуризму **Михайль Семенко** видав збірку поезій «Prélude», а 1914 — «Дерзання» і «Кверофутуризм»; за роки революції він видав ще 8 збірок. Активний організатор, він був засновником низки українських футуристичних угруповань і журналів: «Флямінго» (1919 — 21), «Аспанфут» (1921 — 24) у Києві, а після переїзду до Харкова журнал «Нова генерація» (1928 — 30). Під тиском панівної комуністичної ідеології журнал змушений був стати бойовою трибуною «пролетарського мистецтва» і від деструкції перейти до пропаганди конструктивізму й супрематизму (низку статей надрукував у «Новій генерації» К. Малевич), а потім його зовсім заборонено. До «Нової генерації» належали,

крім М. Семенка, поети Гео Шкурупій, Олекса Влизько, М. Скуба та ін., теоретик О. Полторацький. Деякий час під впливом футуризму був Микола Бажан. Близько до футуризму стояв Валер'ян Поліщук, що на футуристичній основі намагався створити власний напрям «динамічного спіралізму». Футуристи не мали такої видатної позиції в укр. літературі своєї доби, як символісти чи неокласики, проте вони активізували поезію новими темами й формами, а передусім експериментаторством. «Нова Генерація» пропагувала модерні західно-європейські напрями (дадаїзм, сюрреалізм), що суперечило настановам офіційної критики, і журнал перестав існувати ще до загальної ліквідації літературних організацій у 1932.

Урбанізм – тематика в мистецтві XX ст, зображення життя великих міст. Михайль Семенко був трагічною і надзвичайно яскравою постаттю української літератури, невинувато забутий у часи монополії “соціалістичного реалізму”.

2. Поет-футурист М.Семенко – сміливий експериментатор.

Семенко Михайло народився 19 (31) грудня 1892 року в селі Кибинці на Полтавщині, він був сином письменниці Марії Проскурівни. 1911 поїхав навчатися у Психо-Неврологічний Інститут в Петербурзі. Скінчивши дворічні загальноосвітні курси юнак став студентом природничо-історичного відділення педагогічного факультету. 1914 року М. Семенко опинився у Києві. В 1916 році мобілізований до армії. Служив військовим телеграфістом у далекому Владивостоці. В Україну повернувся наприкінці 1917 року.

Дебютував М. Семенко в *"Українській хаті"* (вірші *"Дарунок"*, *"Тріх"*, *"Мов"*

квітка"). Перша збірка виходить 1913 року під назвою *"Prélude"*. В цю збірку увійшли мелозвучні, але неглибокі вірші. Це традиційна романсова лірика з властивою їй елегійністю, безпосередністю почуттів.

Основні положення теорії, яку М. Семенко влучно означив як пошуковий футуризм, викладені в маніфестах 1914 року (вірші *"Сам"* та *"Кверофутуризм"*), що були передмовами до збірок - *"Держання"* і *"Кверофутуризм"*. Спрямовувалися ці маніфести проти канонізації та будь-якого культу в мистецтві. Проголошувалися "краса пошуку" та "динамічний лет". Кверофутуризм М. Семенко вважав тимчасовим явищем як течію, але постійним - як метод.

Повернувшись на Батьківщину, Семенко працює наживовиж продуктивно і лише протягом 1918 року створює дев'ять поетичних циклів. *"З світів матеріальних вигнана моя міць нечувана"* - так поет характеризує свій стан і додає: *"стояв, чорні руки заломлюючи"*.

Наприкінці 20-их років розпочинається III період творчості поета. На тлі згортання стильового полілогу, внаслідок уніфікації радянської літератури під дахом єдиного методу, відхід Михайля Семенка від власної поетичної системи був вимушений: йому, авангардистові, важко було підкорятися не внутрішній, а продиктованій потребі писати, як усі.

1919 року проголосив *"революційний футуризм"* й опублікував *"ревфутпоему"* - *"Товариш Сонце"* та *"Дві поезофільми"*. Був редактором журналу *"Мистецтво"*. 1920 року видав разом з М. Любченко і О. Слісаренком *"Альманах трьох"*. 1921 року - збірку *"Проміння погроз"*. Тоді ж організував *"Ударну групу поетів футуристів"*, перейменовану на асоціацію панфутуристів *"Аспанфут"* (1922-1924 рр.), кредо й маніфест якої були проголошені в альманасі *"Семафор у майбутнє"* (1922 року). Зазнавши критики літературних кіл, Семененко перейшов на позицію "лівого фронту" (укр. "ЛЕФ") і перетворив *"Аспанфут"* на *"Комункульт"* (1924 року), одночасно працював (1924 - 1927 рр.) як головний редактор Одеської кінофабрики ВУФКУ. 1924 року видав у *"Кобзарі"* дві збірки своїх творів 1910 - 1922 років, 1925 року збірку *"В революцію"* та поезофільм *"Степ"*; 1927 року, разом з Г. Шкурупієм та М.

Бажаном, *"Зустріч на перехресній станції"* і заснував нове об'єднання футуристів *"Нова Генерація"* з журналом цієї ж назви (1927 - 1930 рр.). Сильно критикований, Семенко відійшов від футуризму, ставши співцем більшовицької революції (збірка *"Малий кобзар і нові вірші"*, 1928 року).

1930 року вийшов збірник памфлетів та віршів *"Європа і ми"* з центральною тезою: *"Треба вчитися у Європи - це так, та не думати 'ефіопою'"*. Памфлети Семенка цікаві й з художнього боку: іронія згущується до сарказму, використовуються гротескні образи, поетика парадоксів, поєднання різних мовних стилів тощо.

1930-их років визнав "помилковість" своїх колишніх позицій, виявом чого були збірки *"Сучасні вірші"* (1931), *"З радянського щоденника)"* і *"Китай в огні"* (1932).

У віршах 1932-33 років поет уже, "як усі", прославляє СРСР. Політичним твором того часу стала хіба що *"Німеччина"* (1936 року) - гостросатирична поема політичної, філософської думки, напівстилізована під манеру Г. Гейне.

23 квітня 1937 року в Києві ще відбувся творчий вечір Михайля Семенка, а через три дні його заарештували. 24 жовтня 1937 року Семенко був розстріляний разом з іншими українськими письменниками. У серпні 1960-их років - реабілітований.

До війни українське письменництво черпало теми переважно з села, бо місто було українцям майже чуже. І тільки після війни футуристи ніби-то відкрили його для себе. Їх захопили такі почуття та емоції, що вони не встигали переводити їх у звиклі слова, а висловлювалися уривками слів та окремими складами: *«дир... бул... щил... ва... мак... кро...»*. Футуристи дали українській літературі дуже великого поступу, особливо Михайль Семенко. Вони розкріпачили і урбанізували українську мову.

Рання футуристична творчість Семенка, просякнута урбаністичними й мариністичними мотивами й сюжетами, відзначається мовними і формальними експериментами й намаганням епатувати читача. Ми можемо розрізнати в його віршах різноманітність тем, від оспівування київських предревніх каварень переходить до захоплення революцією, сприймаючи її зовнішньо, поверхово. Не

зважаючи на пропаговану ним деструкцію форми й відкидання класичних і тогочасних літературних надбань, зокрема спадщини Шевченка, Олеся, Вороного, Філянського, Семенко мав чималий вплив на розвиток української модерної поезії 1920-их років.

Семенко був "фігурою доби". Він одним із перших почав згуртовувати літературні сили; його аскетичні функціонувальні вірші - це гостроагітаційна, майже лозунгова поезія, що реалізувала теорію "соцзамовлення", побудована за згубним для поетів-ліриків принципом раціоналізму. Семенко не раз "проговорювався", висловлюючи невимовний сум і затаєний біль від того, що *"творчість сковано жорсткою і жорсткою": "Писать про активність я мушу забуваючи людську душу"*.

Переконання Михайля Семенка: українська версифікація потребувала реформістських змін на які "хатяни" та молодомузівці з їхньою половинчастою "модерністю" не пристали би.

Відколи Семенко став футуристом, він всіляко намагався форсувати ствердження в українській поезії образної стихії міста, - це було його програмним моментом. Михайль Семенко-імпресіоніст відтворює звук і колір, динаміку міста, змальовує його в різні пори року.

Поезія Михайля Семенка довго, набагато довше, ніж російських футуристів, "не приймала" революційної тематики. Почасти це дивувало, бо Семенко ще у Владивостоці вступив до лав РСДРП(б), працював у більшовицькому підпіллі, а в своїй творчості попервах відтворив лише психологічну реакцію на негативні наслідки революції.

Михайло Семенко видав понад 20 збірок різної мистецької вартості: *«П'єро задається»*, *«П'єро кохає»*, *«П'єро мертвопетлює»*, *«Кобзар»*, *«Проміння погроз»*, *«Зібрання творів»*.

Поет екзальтовано захопився революцією й вітав її як руйнацію традиційних устоїв життя. Звідси надмірне уживання революційної риторики, публіцистичність у багатьох творах. Семенко вибудував в українській поезії культ урбанізму. Він запов'язався зруйнувати селянську основу поезії. Замість

споконвічної мрійливості й лагідності Семенко «малює» динамічний урбаністичний пейзаж. Він оспівує автомобілі, локомотиви, задимлені міста.

Культ урбанізму створив особливий стиль поета: *«телеграфний стиль»*, синтаксичний максималізм, введення розмовно-побутової та науково-термінологічної лексики. Чи не головна мета Семенка – футуриста – експериментувати з формою. Найпопулярніший його здобуток – віртуозний звукопис, вибудований за динамічним, музичним принципом.

Авангардські твори митця написані верлібром. У *«Поемі повстань»* він закликав поетів: *«Поети, зривайте метр! Ляжте під колеса революції»*. Слово і фрази поет розташував у графічні конструкції, вдався до акростихів, різних комбінацій слів, бажаючи усім цим викликати певні суб'єктивні почуття.

3. Урбаністичні мотиви його лірики, їхня змістова новизна, ламання класичної форми(«Бажання», «Місто», «Запрошення»).

«Бажання»

Чому не можна перевернути світ?
Щоб поставити все догори ногами?
Це було б краще. По-своєму перетворити.
А то тільки ходиш, розводячи руками.
Але хто мені заперечить перевернути світ?
Місяця стягн'уть і дати березової каші,
Зорі віддати дітям — хай граються,
Барви, що кричать весняно, — служниці Маші.
Хай би одягла на себе всі оті розкоші!
Тоді б, певно, Петька покохав її,
скільки було сили.
А то ходиш цим балаганом, що звуть — природа,
Й молиш: о, хоч би вже тебе чорти вхопили!

1. IV. 1914. Київ

Вид лірики: вірш-медитація.

Жанр: ліричний вірш.

Провідний мотив. Ліричний герой вірша «Бажання» хоче перевернути світ із ніг на голову, і тоді, на його думку, все стане на свої місця: діти отримають зорі, а гарна дівчина — барви, щоб її покохав хороший хлопець.

Композиція. Вірш «Бажання» не поділяється на строфи, має тринадцять неримованих рядків. Поет використав верлібр, щоб повніше передати почуття героя: захоплення красою природи і сум через те, що навкруги, на його думку, немає ладу.

Художні засоби: метафори: *«перевернути світ», «поставити все догори ногами», «дати березової каші», «місяця стягнуть», «барви, що кричать весняно»;* риторичні питання: *«Чому не можна перевернути світ, щоб поставити все догори ногами?»*, *«Але хто мені заперечить перевернути світ?»*; риторичні оклики: *«Хай би одягла на себе всі оті розкоші!», «о, хоч би тебе чорти вхопили!»*

Віршовий розмір. Твір написаний верлібром, не має внутрішніх рим, кожен рядок нерівнонаголошений, але в цілому вірш тяжіє до ямбічної форми. Вірш М. Семенка «Бажання», як і інші твори, відзначається мовними й формальними експериментами й намаганням епатувати читача.

«Місто»

Осте сте

бі бо

бу

візники — люди

трамваї — люди

автомобілібілі

бігорух рухобіги

рухливобіги

berceus* кару

селі

елі

лілі

пути велетні

диму сталь
палять
пах
пахка
пахітоска
дим синій
чорний ди
м
пускають
бензин
чаду благать
кохать кахикать
життєдать
життерух
життєбе-
нзин
авто
трам.

23. V. 1914. Київ

* Berceus — колискова (фр.).

М. Семенко протягом усього свого творчого життя експериментував із формою вірша, шукав власну інтонацію, невимушену й наближену до розмовної, розробляв і опрацьовував нові мотиви, зокрема еротичні та урбаністичні.

Вірш «Місто» має яскраво виражений урбаністичний характер.

Вид лірики: вірш-медитація.

Жанр: ліричний вірш.

Провідний мотив. У вірші «Місто» автор, використавши прийоми й засоби футуризму, не тільки відтворив життя великого мегаполіса, а й передав своє захоплення містом, що живе інтенсивним життям.

Композиція твору. Вірш «Місто» — це одне речення, у якому немає жодного розділового знака. Щоб передати динаміку життя великого міста, автор розбив деякі слова на частини, а деякі частини слів об'єднав між собою таким чином, що утворилися цікаві й незвичні неологізми, значення яких без контексту не можна зрозуміти.

Образи твору. Ліричний герой — людина, що добре відчуває місто, розуміє його, чує кожен звук. У вірші центром є образ-символ міста, яке причарувало автора своїм рухом і неспокоєм.

Художні засоби, звукові образи: «*блимно й крапно*»; зорові образи: «*блиск лініями*», «*міняться силуетами*»; дієслівні форми «*сунути*», «*лізуть*», «*повзуть*», «*пересовуються*», «*міняться*», «*вирізують*», «*закріплюються*» передають рух і створюють динамічну картину міста. Практично так автор передає зоровий образ міста; неологізми «*автомобілібілі*», «*бігорух*», «*рухобіги*», «*життедасть*», «*житгєрух*», «*життебензин*» типові для футуристів, адже вони мали на меті оновити мову, нехтуючи усім попереднім культурним досвідом.

Версифікація твору. Вірш «Місто» не поділяється на строфи, рими відсутні, відсутня і внутрішня рима. Вірш-речення записано так, що кожне окреме слово чи словосполучення утворює рядок, підкреслюючи значення кожного з них. Крім того, така побудова допомагає створити звукові образи. Вірш М. Семенка «Місто» — це експеримент зі словом і звуком. Звуки відтворюють шум, гамір, суєту великого міста, але поет-футурист ніби упивається і димами від пахітоски (сигаретки), і чадом заводів, і запахом бензину, серед якого люди кахикають і кохаються.

«Запрошення»

Ви знаєте?

Прекрасний краєвид з гори Батиєвої.

Ви, певне, не були там ніколи?

Не гуляли по сніго-білому
полю?

Ми вас запрошуємо —

наберіться бажання сміливого
і приходьте до нас. У нас тут доволі
весело.
Звичайно, до нас не заходять автомобілі —
Але почуваємо ми себе зовсім добре, справді.
Ах, як тут
гарно!
Як тут симпатично й різнобарвно!
Люди ми сильні, молоді,
сміливі —
не боїмось нікого й бажаємо усім добра.
Коли хочете — ми
не заздрим і Батиєві,
бо нам дуже вдячна ця прекрасна гора.
Будьте
ж такі добрі,
не дивіться, як на звірів, на нас —
довірливо й доброзичливо, захопивши "трості", —
самі
побачите, як у нас прекрас-
но — приходьте до нас у гості!

7. I. 1914. Київ

Вид лірики: громадянська, публіцистична.

Жанр: ліричний вірш-послання.

Тема: Ліричний герой запрошує старших колег завітати на Батиєву гору

Ідея: Заклик до старшого покоління інтелігентів, митців знайти спільну мову з новаторською молоддю.

Віршовий розмір: ямб

Провідний мотив. У творі «Запрошення» автор закликає старше покоління інтелігенції знайти спільну мову з молодими митцями, запрошує всю небайдужу до творчості молодь у гості.

Композиція. Вірш «Запрошення» не поділяється на строфи. Твір є пристрасним монологом молодого поета, який розкриває перед читачем різнобарвний світ модерної поезії.

Образи твору. Головний образ твору «Запрошення» — це ліричний герой, молодий, сміливий, натхненний поет, який благає старше покоління не сприймати футуристів як звірів, а прийти до них у гості й помилуватися їхнім світом.

Художні засоби: епітети: «*бажання сміливе*», «*прекрасна гора*», «*сильні, молоді, сміливі люди*»; порівняння: «*не дивіться, як на звіра, на нас*»; неологізми: «*сніго-біле поле*»; інверсія: «*бажання сміливого*»; риторичні питання: «*Ви знаєте? Ви, певне не були там ніколи? Не гуляли по сніго-білому полю?*»; риторичні оклики: «*Ах, як тут гарно! Як тут симпатично й різнобарвно! Приходьте до нас у гості!*»

Версифікація твору. Вірш «Запрошення» — це верлібр, який не поділяється на строфи, не має рими, у тому числі й внутрішньої.

Прочитавши поезію «Запрошення», бачимо, що ліричний герой уявляє себе духом із потойбіччя. Він говорить про те, наскільки життя таємниче й загадкове, скільки в ньому доріг, котрі треба подолати, який різноманітний у людини вибір. Пізнати оте буття й небуття — це дійти «до останнього пункту», відчинити «двері замкнуті». Не кожний на це зважиться, адже чекають на мандрівника «*всі стихії й дощі*». Прогулятися в пільму, спробувати досягнути таємниці життя й запрошує читачів поет разом зі своїм ліричним героєм.

- Уявіть, якими репліками могли б ви обмінятися з ліричним героєм поезії під час «подорожі в пільму»?
- Висловіть свої погляди на життя та його вибір.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Напишіть мінітвір «Моє відкриття Семенка»